

Zadeva C-293/24**Povzetek predloga za sprejetje predhodne odločbe na podlagi člena 98(1)
Poslovnika Sodišča****Datum vložitve:**

23. april 2024

Predložitveno sodišče:

Supremo Tribunal de Justiça (vrhovno sodišče, Portugalska)

Datum predložitvene odločbe:

13. marec 2024

Tožeča stranka:

João Filipe Ferreira da Silva e Brito in drugi

Tožena stranka:

Estado português (Portugalska država)

Predmet postopka v glavni stvari

Predmet postopka v glavni stvari je ugotovitvena tožba, s katero tožeče stranke, nekdanji zaposleni letalske družbe AIA, zahtevajo, naj se ugotovi nepogodbena odškodninska odgovornost Portugalske države zaradi sodne zmote. Tožeče stranke trdijo, da je sodba Supremo Tribunal de Justiça (vrhovno sodišče) z dne 25. februarja 2009, izdana v okviru postopka izpodbijanja kolektivnega odpusta iz leta 1993, očitno nezakonita, (i) ker temelji na napačni razlagi pojma „prenos obrata“ v smislu Direktive 2001/23/ES, in (ii) zaradi neizpolnitve obveznosti predložitve predloga Sodišču za sprejetje predhodne odločbe o razlagi navedenega pojma z vidika prava Unije.

Predmet in pravna podlaga predloga za sprejetje predhodne odločbe

Razlaga pojma „prenos obrata“ iz Direktive 2001/23/ES – Obseg obveznosti nacionalnega sodišča, ki odloča na zadnji stopnji, da na podlagi člena 267 PDEU predloži predlog za sprejetje predhodne odločbe.

Navedene določbe prava Unije

Direktiva Sveta 77/187/EGS z dne 14. februarja 1977 o približevanju zakonodaje držav članic v zvezi z ohranjanjem pravic delavcev v primeru prenosa podjetij, obratov ali delov podjetij ali obratov (UL 1977, L 61, str. 26) in Direktiva Sveta 2001/23/ES z dne 12. marca 2001 o približevanju zakonodaje držav članic v zvezi z ohranjanjem pravic delavcev v primeru prenosa podjetij, obratov ali delov podjetij ali obratov (UL, posebna izdaja v slovenščini, poglavje 5, zvezek 4, str. 98): člena 1, 3(1) in 4

Navedene določbe nacionalnega prava

Lei n.º 67/2007 – Aprova o Regime da Responsabilidade Civil Extracontratual do Estado e Demais Entidades Públicas (zakon št. 67/2007 o sprejetju ureditve nepogodbene odškodninske odgovornosti države in drugih oseb javnega prava) (*Diário da República*, 1. serija, št. 251, z dne 31. decembra 2007):

– člen 13 („Odgovornost v primeru sodne zmote“) določa, da je država civilno odgovorna za škodo, nastalo zaradi sodnih odločb, ki zaradi očitne napake pri presoji dejanskega stanja očitno niso ustavne, zakonite ali utemeljene.

Decreto-Lei n.º 64-A/89, que aprova o regime jurídico da cessação do contrato individual de trabalho, incluindo as condições de celebração e caducidade do contrato de trabalho a termo (uredba-zakon št. 64-A/89 o sprejetju pravne ureditve prenehanja individualne pogodbe o zaposlitvi in sklenitve ter izteka pogodbe o zaposlitvi za določen čas) (*Diário da República*, serija I, št. 48, 2. dodatek, z dne 27. februarja 1989, v nadaljevanju: LCCT)[:]

– člen 23 („Pravice delavcev“) iz poglavja V, naslovljenega „Prenehanje pogodb o zaposlitvi zaradi ukinitve delovnih mest iz objektivnih strukturnih, tehnoloških ali cikličnih razlogov v podjetju“, v oddelku I, naslovljenem „Kolektivni odpust“, določa, da (odstavek 1) imajo delavci, ki jim preneha pogodba zaradi kolektivnega odpusta, pravico do odpravnine; (odstavek 2) da lahko delavec v času odpovednega roka odpove pogodbo o zaposlitvi brez poseganja v pravico do odpravnine, in (odstavek 3) da je sprejetje navedene odpravnine enakovredno sprejetju odpovedi.

Decreto-Lei n.º 49408, Regime Jurídico do Contrato Individual de Trabalho (uredba-zakon št. 49408 o pravni ureditvi individualne pogodbe o zaposlitvi) (*Diário do Governo*, serija I, 1. dodatek, z dne 24. novembra 1969, v nadaljevanju: LCT):

– člen 37 („Prenos obrata“) v bistvu določa, da se položaj delodajalca prenese na pridobitelja obrata, razen če pred prenosom pogodba o zaposlitvi preneha veljati ali če se odsvojitelj in pridobitelj dogovorita, da delavci ostanejo zaposleni odsvojitelja v drugem obratu.

Código das Sociedades Comerciais (zakonik o gospodarskih družbah) v različici, ki je veljala v času dejanskega stanja, sprejeti z Decreto-Lei n.º 262/86 (uredba-zakon št. 262/86) (*Diário da República*, serija I, št. 201, z dne 2. septembra 1986)[:]

- člen 152 („Obveznosti, pooblastila in odgovornost likvidacijskih upraviteljev“) določa, da je na podlagi sklepa skupščine (i) likvidacijski upravitelj lahko pooblaščen, da med drugim začasno nadaljuje dejavnost družbe, prenese celotno premoženje družbe in prenese njen obrat, ter (ii) da mora navedeni likvidacijski upravitelj dokončati nerešene postopke, izpolniti obveznosti družbe in izterjati terjatve v korist družbe.

Sodna praksa Sodišča Evropske unije, ki jo navaja predložitveno sodišče

Nepogodbena civilna odgovornost držav članic Unije zaradi kršitve prava Unije

- Sodba z dne 19. novembra 1991, Francovich (C-6/90 in C-9/90, EU:C:1991:428)
- Sodba z dne 5. marca 1996, Brasserie du pêcheur in Factortame (C-46/93 in C-48/93, EU:C:1996:79)
- Sodba z dne 26. marca 1996, British Telecommunications (C-392/93, EU:C:1996:131)
- Sodba z dne 23. maja 1996, Hedley Lomas (C-5/94, EU:C:1996:205).
- Sodba z dne 8. oktobra 1996, Dillenkofer in drugi (C-178/94, C-179/94 in od C-188/94 do C-190/94, EU:C:1996:375)
- Sodba z dne 2. aprila 1998, Norbrook Laboratories (C-127/95, EU:C:1998:151)
- Sodba z dne 1. junija 1999, Konle (C-302/97, EU:C:1999:271)
- Sodba z dne 4. julija 2000, Haim (C-424/97, EU:C:2000:357)
- Sodba z dne 30. septembra 2003, Köbler, C-224/01, EU:C:2003:513
- Sodba z dne 13. junija 2006, Traghetti del Mediterraneo (C-173/03, EU:C:2006:391)
- Sodba z dne 3. septembra 2009, Fallimento Olimpiclub (C-2/08, EU:C:2009:506)
- Sodba z dne 25. novembra 2010, Fuß (C-429/09, EU:C:2010:717)
- Sodba z dne 14. marca 2013, Leth (C-420/11, EU:C:2013:166)

- Sodba z dne 9. septembra 2015, Ferreira da Silva e Brito in drugi (C-160/14, EU:C:2015:56) (navedena sodba je bila izdana na podlagi prvega predloga za sprejetje predhodne odločbe v postopku v glavni stvari)
- Sodba z dne 28. julija 2016, Tomášová (C-168/15, EU:C:2016:602)
- Sodba z dne 29. julija 2019, Hochtief Solutions Magyarországi Fióktelepe (C-620/17, EU:C:2019:630)
- Sodba z dne 4. marca 2020, Telecom Italia (C-34/19, EU:C:2020:148)

Pojem „prenos obrata“ glede na sodno prakso Sodišča na dan 25. februarja 2009, ko je Supremo Tribunal de Justiça (vrhovno sodišče) izdalo sodbo, ki naj bi vsebovala sodno zmoto

- Sodba z dne 14. aprila 1994, Schmidt/Spar-und Leihkasse der früheren Ämter Bordesholm, Kiel und Cronshagen (C-392/92, EU:C:1994:134)
- Sodba z dne 11. marca 1997, Stützen/Zehnacker Gebäudereinigung Krankenhausservice (C-13/95, EU:C:1997:141)
- Sodba z dne 10. decembra 1998, Hidalgo in drugi (C-173/96 in C-247/96, EU:C:1998:595)
- Sodba z dne 25. januarja 2001, Liikenne (C-172/99, EU:C:2001:59)
- Sodba z dne 20. novembra 2003, Abler in drugi (C-340/01, EU:C:2003:629)
- Sodba z dne 15. decembra 2005, Güney-Görres in Demir (C-232/04 in C-233/04, EU:C:2005:778)

Kratka predstavitev dejanskega stanja in postopka v glavni stvari

Postopki izpodbijanja kolektivnih odpustov (1993–2009)

Dejansko stanje v okviru postopkov izpodbijanja kolektivnega odpusta

- 1 Tožeče stranke so bile zaposlene pri družbi Air Atlantis, SA (v nadaljevanju: AIA), letalski družbi, ustanovljeni leta 1985 in dejavni v sektorju posebnega zračnega prevoza.
- 2 Na podlagi sklepa, ki ga je sprejela njena generalna skupščina 19. februarja 1993, je družba AIA z javno listino z dne 19. aprila 1993 prenehala.
- 3 Letalska družba TAP Air Portugal (v nadaljevanju: TAP) se je udeležila navedene skupščine kot večinski delničar.

- 4 Družba AIA je 26. februarja 1993 delavcem poslala obvestilo o kolektivnem odpustu z učinkom od 30. aprila 1993. Vsi delavci, razen enega, so se strinjali, da bodo sprejeli odpravnino, ki jim je zakonsko pripadala.
- 5 Takrat so delavci menili, da je bil vzrok za prenehanje gospodarski, finančni in operativni položaj družbe AIA in da je bil kolektivni odpust neizogiben glede na položaj v sektorju mednarodnega zračnega prevoza, ki je bil posledica splošne krize zaradi zalivske vojne.
- 6 Zaposleni so šele po odpovedi pogodbe o zaposlitvi izvedeli, da so nekatera letala družbe AIA prešla na družbo TAP in da je ta začela opravljati čarterske polete na progah, na katerih je pred tem prevažala družba AIA.
- 7 Družba TAP je namreč 1. maja 1993 začela opravljati del čarterskih poletov, ki jih je družba AIA že sklenila za obdobje od 1. maja do 31. oktobra 1993, imenovano „poletje IATA 93“, pogodbe glede katerih so bile sklenjene pred prenehanjem družbe AIA.
- 8 Po eni strani je družba TAP uporabila del opreme, ki jo je družba AIA uporabljala pri svojih dejavnostih, natančneje štiri letala, pisarniško opremo in posodo, ki se uporablja v letalih.
- 9 Prenos pisarniške in druge opreme na družbo TAP se je nato upošteval pri likvidaciji družbe AIA, saj je bila družba TAP glavna delničarka in upnica.
- 10 Družba TAP je začela uporabljati štiri letala, ker bi vračilo teh letal pred iztekom najemnih pogodb pomenilo, da bi najemnica, družba AIA, morala najemodajalcu plačati vse preostale najemnine do izteka pogodbe.
- 11 Ker je družba TAP eno od letal dala v podnajem družbi AIA in ker je bila v zvezi s preostalimi tremi letali družba TAP porok za plačilo obveznosti družbe AIA, ki izhajajo iz pogodb o najemu, je družba TAP prevzela plačevanje ustreznih najemnin in položaj najemnika v teh pogodbah.
- 12 Družba TAP je barve in logotip te opreme spremenila šele pozneje, tako da je polete opravila z barvami in logotipom družbe AIA.
- 13 Štiri letala, ki so ostala v posesti družbe TAP, so bila njihovim najemodajalcem postopoma vrnjena med letoma 1998 in 2000.
- 14 Poleg tega je družba TAP, da bi se izognila škodi, nastali zaradi kršitve pogodb, ki so že bile sklenjene med družbo AIA in organizatorji potovanj, ki so določale visoke odškodnine s strani družbe AIA v primeru neizpolnitve, opravila polete poletja IATA 93.
- 15 Družba TAP je na teh čarterskih poletih, ki jih je prej sklenila družba AIA, uporabljala predvsem štiri letala, ki jih je imela na voljo družba AIA, in redkeje svoja letala in posadke.

- 16 Družba TAP, ki se je posvečala skoraj izključno dejavnosti rednega zračnega prevoza, je po 1. maju 1993 poleg dela poletov, ki jih je družba AIA že sklenila za poletje IATA 93, začela opravljati polete na čarterskem trgu, ki jih do takrat ni zagotavljala, ker so to bile proge, na katerih je pred tem prevažala družba AIA, na primer s petnajstimi čarterskimi poleti marca/aprila 1994.
- 17 Poleti 1994 je družba TAP sama sklenila in načrtovala čarterske polete neposredno z organizatorji potovanj na trgu.
- 18 Družba TAP je začela tri tečaje za sprejem pilotov pred prenehanjem in zaprtjem družbe AIA, ki so ostali operativni. Poleg tega je družba TAP začela še en tečaj za vključitev novih pilotov pred prenehanjem družbe AIA, ki se je nadaljeval po tem prenehanju.
- 19 Po prenehanju družbe AIA je družba TAP dve zaposleni, ki ju je družba TAP napotila na družbo AIA, da bi tam opravljali naloge posloводства, premestila v svoje posloводство in jima dodelila naloge na področju posebnih poletov in pogodb o čarterskih poletih poletja IATA 93.

Postopki izpodbijanja kolektivnega odpusta na prvi in drugi stopnji

- 20 Nekdanji zaposleni družbe AIA so v letih 1993 in 1994 pred Tribunal de Trabalho de Lisboa (delovno sodišče v Lizboni, Portugalska) izpodbijali kolektivni odpust. V svojih tožbah so zlasti zahtevali, naj se kolektivni odpust razglasi za nezakonit, naj se ponovno zaposlijo v družbi TAP, ne da bi to vplivalo na njihovo delovno dobo in kategorijo, ter izplačilo plač za čas nezakonitega prenehanja delovnega razmerja.
- 21 Tribunal do Trabalho de Lisboa (delovno sodišče v Lizboni) je s sodbo z dne 6. februarja 2007 ugotovilo prenos obrata in družbi TAP naložilo, naj delavce vrne na delo, brez poseganja v njihovo delovno dobo, ter povrne škodo, ki jim je nastala zaradi tega, in izgubljeni prihodek.
- 22 Tožene stranke in nekatere tožeče stranke so zoper sodbo Tribunal de Trabalho de Lisboa (delovno sodišče v Lizboni) vložile pritožbo pri Tribunal da Relação de Lisboa (pritožbeno sodišče v Lizboni, Portugalska).
- 23 Tribunal da Relação de Lisboa (pritožbeno sodišče v Lizboni) je 16. januarja 2008 razveljavilo izpodbijano sodbo v delu, v katerem se je nanašala na vrnitev tožečih strank na delo ter na odškodnino za nastalo škodo in izgubljeni prihodek, s čimer je tožene stranke oprostilo zahtevkov tožečih strank. Navedena sodba se ni nanašala na edinega delavca, ki ni sprejel odpravnine.
- 24 Tožeče stranke so zoper navedeno sodbo vložile pritožbo pri Supremo Tribunal de Justiça (vrhovno sodišče, Portugalska).

Trditve tožečih strank pred Supremo Tribunal de Justiça (vrhovno sodišče) v postopkih izpodbijanja kolektivnih odpustov

- 25 Tožeče stranke so v bistvu trdile, da čeprav je bil navedeni razlog za kolektivni odpust dokončno prenehanje podjetja, je bil dejanski namen družbe TAP ponovno začeti dejavnost, ki jo je na trgu čarterskih poletov dotlej opravljala družba AIA.
- 26 Zato so menile, da je treba dejansko stanje opredeliti kot prenos obrata in ne kot dokončno prenehanje podjetja.
- 27 Sklicevale so se tudi na zmoto pri soglasju v zvezi s sprejetjem odpravnine zaradi kolektivnega odpusta in trdile, da jim sprejetje odpravnine ne preprečuje izpodbijanja odpusta.
- 28 Po mnenju tožečih strank postopek likvidacije podjetja ni ovira za prenos obrata, saj naj bi za to zadostovalo, da nekdo nadaljuje dejavnost ali del dejavnosti, ki jo je dotlej opravljalo podjetje.
- 29 V zvezi z obravnavano zadevo so tožeče stranke med drugim trdile, da je bilo ugotovljeno nadaljevanje dejavnosti, ker (i) so bila skoraj vsa materialna sredstva in letala družbe AIA prenesena na družbo TAP; (ii) nekateri delavci, ki so pri družbi AIA opravljali naloge posloводства, so nato opravljali take naloge v družbi TAP; (iii) družba TAP je nekaj časa uporabljala logotipe in barve družbe AIA; (iv) družba TAP je opravljala čarterske polete, ki jih je sklenila družba AIA; (v) družba TAP je ohranila proge in čartersko dejavnost ter je ohranila ciljno javnost za navedeno dejavnost, kar je privedlo do prenosa strank; (vi) ni bilo pomembno, da družba AIA ni mogla prenesti licence za opravljanje posebnih poletov, saj je družba TAP imela potrebno dovoljenje za opravljanje takih poletov, ter (vii) ni bilo pomembno to, da je bil obrat vezan na licenco in da ga zato ni bilo mogoče prenesti, saj prenosa obrata za zaposlitvene namene ni mogoče enačiti s prenosom, pri katerem gre za zgolj komercialno transakcijo.
- 30 Ti elementi so zadostovali za trditev, da je prišlo do prenosa obrata s prenosom aktivnega in pasivnega položaja pogodb o zaposlitvi na pridobitelja, družbo TAP.
- 31 Po mnenju tožečih strank naj bi bila transakcija prenosa sredstev in opreme družbe AIA na družbo TAP v resnici prenos obrata, ki je bil prikrit kot domnevna „prodaja osnovnih sredstev po njihovi knjigovodski vrednosti“.
- 32 Obstajalo naj bi torej neposredno nasprotje s sodno prakso Sodišča ter direktivama 77/187 in 2001/23, zlasti ker naj sodba Tribunal da Relação de Lisboa (pritožbeno sodišče v Lizboni) z dne 16. januarja 2008 ne bi pripisala nobenega pomena temu, da lahko do prenosa obrata pride v več fazah, in ni uspela uporabiti manj formalnega in bolj praktičnega pristopa k temu pojmu, ki se zahteva v doktrini in sodni praksi Unije.
- 33 Tožeče stranke so trdile tudi, da je družba TAP sama kot večinski delničar sklicala izredno generalno skupščino družbe AIA, katere edina točka dnevnega reda je bil

sporazum o prenehanju zadnjenavedene družbe. Zato je morala le družba TAP nositi posledice odobritve svojega predloga, saj je bila morebitna nezmožnost izvedbe čarterskih poletov, sklenjenih s pogodbo – in posledično poslabšanje finančnega položaja družbe AIA – posledica prostovoljne, zavestne in legitimne odločitve družbe TAP.

- 34 Tožeče stranke so tudi trdile, da člen 23(3) LCCT ni združljiv s členom 4(1) Direktive 77/187 in Direktive 2001/23. Kot je namreč razsodilo Tribunal do Trabalho de Lisboa (delovno sodišče v Lizboni), to, da so delavci sprejeli odpravnino, tem delavcem ne preprečuje izpodbijanja kolektivnega odpusta, ker je to sprejetje pomenilo izjavo z zmotno glede razlogov.
- 35 Vendar po mnenju tožečih strank vloga nacionalnega sodišča kot sodišča prava Unije pomeni, da ta ne uporabi nacionalnega pravila, ki ni združljivo s pravilom prava Unije, ki se neposredno uporablja, kot to velja za domnevo iz člena 23(3) LCCT glede na člen 4 Direktive 77/187 in Direktive 2001/23.
- 36 Poleg tega so tožeče stranke trdile, da je bila družba AIA le podaljšek družbe TAP ter da je slednja s prenehanjem prve in prenosom obrata nase zaobšla pravno osebnost, da bi dosegla cilje, ki jih zakon ne dovoljuje, in sicer odpuste.
- 37 Nekatero tožeče stranke so se sklicevale tudi na obstoj razmerja skupine *de facto*. Po njihovem mnenju je družba TAP kot obvladujoča družba postala večinski delničar družbe AIA, da bi prevzela nadzor in likvidirala družbo AIA, ko bi menila, da je to primerno, kar je dejansko storila s sklicem skupščine delničarjev, ki je razpustila družbo AIA.

Obrazložitev sodbe Supremo Tribunal de Justiça (vrhovno sodišče) z dne 25. februarja 2009

- 38 Supremo Tribunal de Justiça (vrhovno sodišče) je v sodbi z dne 25. februarja 2009 menilo, da iz dejanskega stanja ni mogoče sklepati, da je družba AIA na družbo TAP prenesla organiziran sklop proizvodnih dejavnikov, ki so dovolj pomembni, da bi pomenili samostojno podporo dejavnosti posebnih poletov.
- 39 Družba TAP naj glede na ugotovljeno dejansko stanje po mnenju Supremo Tribunal de Justiça (vrhovno sodišče) ne bi prevzela take gospodarske enote, ki bi neposredno in samostojno opravljala dejavnost čarterskih poletov, ki jih je prej izvajala družba AIA.
- 40 Po eni strani naj ne bi prišlo do formalnega prenosa med družbama AIA in TAP in po drugi strani naj ne bi prišlo do prenosa *de facto* več ločenih elementov, ki bi bili potem reorganizirani znotraj družbe TAP, tako da bi nastal samostojen obrat.
- 41 Supremo Tribunal de Justiça (vrhovno sodišče) je menilo, da v zadevi, o kateri je odločalo, ni nič kazalo na to, da je pri družbi TAP obstajala enota za dejavnost čarterskih poletov, ki bi bila samostojno organizirana za ta namen. Zato naj na

podlagi dejstev ne bi bilo mogoče ugotoviti dejanskega prenosa gospodarske enote z družbe AIA na družbo TAP v smislu člena 37 LCT in Direktive 2001/23.

42 Supremo Tribunal de Justiça (vrhovno sodišče) je v podporo tej ugotovitvi glede različnih dejanskih indicev v bistvu poudarilo:

- zelo pomembno je bilo, da je družba TAP po sklenitvi sporazuma v okviru likvidacije uporabljala štiri letala družbe AIA, da bi omejila izgube upnikov, vključno z družbo TAP;
- šlo je za dejanja v zvezi z razporeditvijo sredstev podjetja, ki je prenehalo, v korist upnikov in na podlagi zakonskih obveznosti likvidacijskih upraviteljev;
- letala so se brez razlikovanja uporabljala za redne in posebne prevoze ter so bila po izteku najemnih pogodb vrnjena najemodajalcem, hkrati pa so za omejeno obdobje ostala v uporabi pri družbi TAP;
- zato dejstvo, da je družba TAP ta letala začela uporabljati, ko je leta 1993 prevzela plačevanje najemnine, ni kazalo na njen namen, da nadaljuje dejavnost čarterske letalske dejavnosti, in ni zadostovalo za ugotovitev, da se je ta dejavnost opravljala samostojno;
- poleti leta 1993 so bili opravljeni zaradi izpolnjevanja obveznosti, prevzetih v okviru likvidacijskega postopka družbe AIA, in zaradi izognitve škodi, ki bi nastala zaradi neizpolnitve pogodb, ki jih je ta družba že sklenila, ne da bi bilo mogoče pri tem ugotoviti obstoj ločene gospodarske enote, ki opravlja dejavnost posebnih poletov znotraj družbe TAP;
- družba TAP kot glavna upnica družbe AIA je imela poseben interes, da se izogne neizpolnitvi navedenih pogodb in znatnim odškodninam, ki bi lahko izhajale iz neizpolnitve, ob upoštevanju, da je imela možnost, da sama prevzame izvajanje navedenih pogodb, saj je imela za to na voljo sredstva, zlasti letala, posadko in licenco za opravljanje čarterskih poletov;
- ni bilo mogoče razumeti trditve tožečih strank, da družba TAP takrat ni mogla trditi, da je polete opravila, da bi se izognila znatnim odškodninam, ker družba AIA zaradi odločitve družbe TAP ni mogla izpolniti voznega reda za poletje IATA 93. Ukrepi TAP so bili z gospodarskega vidika skladni: predlagala je prenehanje družbe AIA, ker njeno gospodarsko poslovanje ni bilo uspešno, in je v okviru likvidacije prevzela že sklenjene polete, da bi se izognila znatnim odškodninam;
- kot izhaja iz sodne prakse Sodišča, je bilo treba presoditi vse dejanske okoliščine, ki bi lahko kazale na prenos obrata, da bi se ocenila njihova dokazna vrednost;
- družba TAP je na poletih leta 1994 – ki jih je družba TAP neposredno sklenila z organizatorjih potovanj za proge, ki jih dotlej ni pokrivala – opravljala

dejavnost, ki je izhajala iz zapolnitve tržnega deleža, ki se je sprostil z zaprtjem družbe AIA;

- Sodišče je pri odločanju o položajih, v katerih je podjetje nadaljevalo dejavnost, ki jo je dotlej opravljalo drugo podjetje, razsodilo, da zgolj na podlagi te okoliščine ni mogoče sklepati, da je prenos gospodarske enote opravljen, saj enote ni mogoče skrčiti na dejavnost, ki jo opravlja. Njena identiteta je razvidna tudi iz drugih elementov, kot so osebje, ki jo sestavlja, okvir ukrepanja, organizacija dela, načini delovanja in po potrebi operativna sredstva, ki jih ima na voljo;
 - kar zadeva prenos posode, ki se uporablja v letalih, in pisarniške opreme družbe AIA na družbo TAP, ta ni bil upošteven, ne le zato, ker je bil upoštevan pri likvidaciji, temveč tudi zato, ker ni bilo dokazano, da sta bili navedena posoda in oprema namenjeni čarterskim poletom, zaradi česar ni bilo mogoče trditi, da sta bili del organiziranega sklopa blaga in osebja, posebej namenjenega opravljanju dejavnosti posebnih poletov;
 - kar zadeva ohranitev dveh zaposlenih, ki naj bi kazala na ohranitev identitete gospodarske enote, sta bili navedeni zaposleni z družbo TAP povezani s pogodbo o zaposlitvi, tako da sta bili delavki družbe TAP, in ne družbe AIA, ter ju je družba TAP napotila na delo v družbo AIA. To se zelo razlikuje od ohranitve delavcev. Vrnitev delavk v družbo TAP je bila posledica izpolnjevanja pogodb o zaposlitvi z njunim delodajalcem, saj dejavnosti navedenih delavk v družbi TAP ni mogoče šteti za ločeno gospodarsko enoto za posebne polete;
 - skratka, na podlagi nobenega od navedenih indecev ni bilo mogoče sklepati, da je bila poslovna enota v celoti ali delno prenesena, saj na podlagi celovite analize indecev ni bilo mogoče znotraj družbe TAP opredeliti sklopa sredstev in človeških virov, ki bi podpirali dejavnost čarterskih poletov, ki bi bil samostojno organiziran v ta namen, to je gospodarske enote, ki bi ohranila svojo identiteto in samostojno opravljala dejavnost posebnega komercialnega letalstva znotraj družbe TAP.
- 43 Ob zahtevi več tožečih strank, naj Supremo Tribunal de Justiça (vrhovno sodišče) pri Sodišču vložijo predlog za sprejetje predhodne odločbe, pri čemer so nekatere predlagale konkretno formulacijo vprašanj za predhodno odločanje, zlasti v zvezi s pojmom „prenos obrata“ v smislu Direktive 77/187 ter skladnostjo člena 37 LCT in člena 23(3) LCCT z navedeno direktivo, je Supremo Tribunal de Justiça (vrhovno sodišče) menilo naslednje:
- bilo je eno od nacionalnih sodišč, za katera velja obveznost vložitev predloga za sprejetje predhodne odločbe, določena v členu 234 ES (zdaj člen 267 PDEU);

- obveznost vložitve predloga za sprejetje predhodne odločbe obstaja le, kadar nacionalna sodišča menijo, da sta pravo Unije in njegova razlaga potrebna za rešitev spora ter kadar obstajajo dvomi glede razlage prava Unije;
- tudi v takih okoliščinah ta obveznost ni neomejena, kajti tudi če Supremo Tribunal de Justiça (vrhovno sodišče) ugotovi, da je postavljeno vprašanje upoštevno, morda ni dolžno zadeve predložiti Sodišču Evropske unije;
- samo Sodišče je izrecno priznalo, da je lahko pravilna uporaba prava Unije tako očitna, da ne dopušča nobenega razumnega dvoma o rešitvi postavljenega vprašanja, s čimer je izključena obveznost vložitve predloga za sprejetje predhodne odločbe;
- obveznost predložitve ni nikoli naložena zgolj zato, ker stranke v postopku izrazijo željo, da bi se obrnile na Sodišče, sicer bi se predlog za sprejetje predhodne odločbe spremenil v pravno sredstvo, ki je na voljo strankam v postopku;
- ob upoštevanju vsebine navedenih direktiv, razlage, ki jo je v zvezi z njima podalo Sodišče, in omejitev obravnavane zadeve, ni nobenega upoštevne dvoma, v zvezi s katerim bi bilo treba vložiti predlog za sprejetje predhodne odločbe, saj ni pomembno, da vprašanja, ki se postavljajo v obravnavani zadevi, niso povsem enaka položajem, predloženim Sodišču;
- Sodišče je vzpostavilo ustaljeno sodno prakso na področju prenosa obratov, v Direktivo 2001/23 pa so bili vključeni pojmi, ki izhajajo iz navedene sodne prakse;
- ker so ti pojmi glede razlage sodne prakse Unije in nacionalne sodne prakse že postali tako jasni, v zadevi, o kateri odloča, ni potrebno predhodno posvetovanje s Sodiščem;
- vprašanje skladnosti člena 23(3) LCCT s členom 4 Direktive ni moglo biti predmet predloga za sprejetje predhodne odločbe, ker mora predmet predloga za sprejetje predhodne odločbe spoštovati pristojnosti Sodišča in ker nacionalno sodišče ne more vložiti predloga za sprejetje predhodne odločbe, katerega predmet je razlaga nacionalnega prava, niti Sodišču predlagati, naj odloči o združljivosti določbe nacionalnega prava z določbo prava Unije;
- Sodišče ni bilo pristojno za to, da bi vedelo, ali se neko pravilo prava Unije uporablja, čeprav posredno, za neki položaj, o katerem odločajo nacionalna sodišča različnih držav članic;
- zato ni bilo treba vložiti predloga za sprejetje predhodne odločbe.

44 Supremo Tribunal de Justiça (vrhovno sodišče) je glede zakonitosti kolektivnega odpusta v bistvu menilo:

- zaporedje dejanj družb AIA in TAP ter likvidacijskega organa po prenehanju družbe AIA in v okviru likvidacije njenega premoženja ne pomeni prenosa obrata v smislu člena 37 LCT, ki se razlaga ob upoštevanju zakonodaje in sodne prakse Unije;
 - zato je kolektivni odpust tožečih strank, bistveni razlog za katerega je bilo dokončno zaprtje podjetja, zakonit;
 - pogodbeni položaj družbe AIA v pogodbah o zaposlitvi, sklenjenih z njenimi zaposlenimi, vključno z edinim delavcem, ki ni sprejel odpravnine, ni bil prenesen na družbo TAP;
 - ker torej ni prišlo do prenosa obrata, ni bilo mogoče uporabiti niti člena 4(1) Direktive 2001/23, ki se nanaša na prepoved odpustov, ki temeljijo neposredno na prenosu, niti člena 5(1) navedene direktive, v katerem se prav tako zahteva, da je prišlo do prenosa;
 - kar zadeva člen 4(1) Direktive 2001/23, nič v spisu ne izkazuje, da je odpust neposredno temeljil na nedokazanem aktu o prenosu, saj je kolektivni odpust temeljil na prenehanju podjetja, tako da je šlo za sklep v zvezi z upravljanjem, ki je temeljil na pomembnih gospodarskih razlogih;
 - kar zadeva člen 5(1) Direktive 2001/23, tudi če bi prišlo do prenosa podjetja v okviru likvidacije, bi navedena likvidacija onemogočila prenos pogodb o zaposlitvi na družbo TAP in bi bila združljiva z odpustom delavcev družbe AIA;
 - ne gre pozabiti, da je zakonski razlog za kolektivni odpust gospodarske narave in da je treba sodni nadzor uskladiti s svobodo gospodarske pobude in njenim upravljanjem, razloge, navedene v utemeljitev kolektivnega odpusta, je bilo treba sprejeti.
- 45 Supremo Tribunal de Justiça (vrhovno sodišče) je v zvezi s trditvami, ki se nanašajo na kršitev temeljnih pravnih načel, ki jih varuje pravo Unije, zlasti glede *favor laboratoris*, in na zlorabo pravice do kolektivnega odpusta, odločilo v smislu, da:
- na podlagi preučitve dejanskega stanja ni bilo mogoče sklepati, da je družba AIA zlorabila svojo pravico do odpusta, ker je bil navedeni odpust upravičen zaradi prenehanja družbe in je bil utemeljen s prenehanjem zaradi resnih gospodarskih težav, s katerimi se je soočala navedena družba;
 - prenehanje pogodb o zaposlitvi delavcev ob prenehanju dejavnosti podjetja je bilo popolnoma razumljivo in legitimno;
 - ni bilo mogoče trditi, da je družba AIA s tem, da je uveljavljala pravico do kolektivnega odpusta, samo ali predvsem poskušala škodovati tožečim strankam;

- nič ni kazalo na to, da bi tožene stranke prekoračile meje, določene z dobro vero, moralo ali s socialnim ali gospodarskim ciljem pravice do kolektivnega odpusta, še manj pa, da bi to storile očitno, da bi se lahko štelo, da je bilo izvrševanje pravice nezakonito;
- v zvezi z ravnanjem družbe TAP, ki je predlagala prenehanje družbe AIA in je v likvidacijskem postopku prevzela nekatera samostojna sredstva, ki jih je uporabila za svojo [lastno] dejavnost, ni bila ugotovljena nobena okoliščina, ki bi kazala na to, da je družba TAP izrabila to, da je pravna oseba, ločena od družbe AIA, da bi dosegla cilje, ki jih zakon ne dovoljuje;
- predlog družbe TAP za prenehanje družbe AIA je bil upravičen in družba TAP ni prevzela nobenih zaposlitvenih obveznosti do delavcev, ki jih je zaposlila družba AIA, tako da ni bilo mogoče trditi, da je želela zaobiti navedene neobstoječe obveznosti. Zlasti glede tečajev za BOEING 737 v dejanskem stanju ni bilo dokazano, da so se začeli po prenehanju družbe AIA;
- ni bilo dokazano, da je prenehanje družbe AIA in kolektivni odpust spodbudila družba TAP v dogovoru z družbo AIA, da bi opravljala posebni letalski prevoz pod enakimi pogoji, kakršni so obstajali ob ustanovitvi družbe AIA, z znižanjem njegovih stroškov;
- v dejanskem stanju ni nič, na podlagi česar bi bilo mogoče ugotoviti, da je družba TAP kršila pravila dobre vere, tako da ni bilo mogoče trditi, da je imela koristi od ločitve osebnosti za odpuste, ki sicer niso bili dovoljeni z zakonom;
- zloraba pravne osebnosti družbe je mogoča le, če se navedena pravna osebnost uporablja nezakonito ali se zlorablja za škodovanje tretjim osebam, to je v primerih, v katerih izvajanje subjektivne pravice privede do rezultata, ki se očitno razlikuje od cilja, zaradi katerega je bila podeljena z zakonom. Nobeden od teh vidikov ni izhajal iz ugotovljenega dejanskega stanja v zadevni tožbi;
- glede na zakonitost kolektivnega odpusta ni bilo preučeno vprašanje upoštevnosti sprejetja odpravnine s strani tožečih strank, ustavnosti določbe, ki povezuje sprejetje odpravnine s sprejetjem odpovedi, tega, ali so se tožeče stranke lahko sklicevale na ničnost izjave o sprejetju in ali je bila podana kakšna zmota glede razlogov ali predmeta poslovanja, zaradi katere bi se delavci odločili za sprejetje ustrezne odpravnine, prav tako niso bila preučena vprašanja v zvezi s količinsko opredelitvijo plač za čas nezakonitega prenehanja delovnega razmerja, ki bi jim pripadale, če bi bila odpoved nezakonita;
- zato ni bilo treba odločati o drugih vprašanjih, postavljenih v vloženi pritožbah.

46 Glede na navedeno je Supremo Tribunal de Justiça (vrhovno sodišče) v sodbi z dne 25. februarja 2009 zavrnilo pritožbe tožečih strank in tožene stranke oprostilo njihovih zahtevkov.

Postopek v glavni stvari (2013–2024)

- 47 Tožeče stranke so proti Portugalski državi v rednem postopku vložile ugotovitveno tožbo pri Varas Cíveis de Lisboa (civilni senati v Lizboni, Portugalska), pri čemer so v bistvu trdile, da je bila sodba Supremo Tribunal de Justiça (vrhovno sodišče) z dne 25. februarja 2009 v okviru postopka izpodbijanja njihovega kolektivnega odpusta očitno nezakonita zaradi napačne razlage pojma „prenos obrata“, kakor je opredeljen v Direktivi 2001/23, in ker je navedeno sodišče kršilo dolžnost predložitve predloga za sprejetje predhodne odločbe Sodišču.
- 48 V okviru navedene tožbe so zahtevale, naj se Portugalski državi naloži povrnitev (i) povzročene premoženjske škode, ki ustreza vsem plačam, ki jih niso prejele od datuma kolektivnega odpusta do dneva razglasitve sodbe Supremo Tribunal de Justiça (vrhovno sodišče) z dne 25. februarja 2009, plačam, ki bi jim pripadale do predvidenega datuma njihovih upokojitev, in škodi, povezani z zmanjšanjem zneska pokojnin; (ii) nepremoženjske škode; (iii) škode, ki ustreza plačam za čas nezakonitega prenehanja delovnega razmerja do datuma ponovne vključitve, in (iv) podredno, škode zaradi izgube priložnosti.
- 49 Varas Cíveis de Lisboa (civilni senati v Lizboni) so 31. decembra 2013 pri Sodišču vložili predlog za sprejetje predhodne odločbe, s katerim so v bistvu želeli izvedeti, ali je prišlo do prenosa obrata z vidika Direktive 2001/23 in ali je treba člen 267 PDEU razlagati tako, da bi Supremo Tribunal de Justiça (vrhovno sodišče) moralo vložiti predlog za sprejetje predhodne odločbe.
- 50 Sodišče Evropske unije je 9. septembra 2015 izdalo sodbo v zadevi Ferreira da Silva e Brito in drugi (C-160/14, EU:C:2015:565), v kateri je med drugim razsodilo, (i) da je treba člen 1(1) Direktive 2001/23 razlagati tako, da pojem „prenos obrata“ zajema položaj, kakršen je ta v obravnavani zadevi, in (ii) da je treba člen 267, tretji odstavek, PDEU razlagati tako, da mora nacionalno sodišče, zoper odločitev katerega po nacionalnem pravu ni pravnega sredstva, Sodišču Evropske unije predložiti predlog za sprejetje predhodne odločbe glede razlage pojma „prenos obrata“ v okoliščinah, ki jih zaznamujejo hkrati odločitve nižjih sodišč, ki se razhajajo glede razlage tega pojma, in ponavljajoče se težave pri razlagi tega pojma v več državah članicah.
- 51 Varas Cíveis de Lisboa (civilni senati v Lizboni) so tožbo zavrnil.
- 52 Nekatero tožeče stranke so vložile pritožbo pri Tribunal da Relação de Lisboa (pritožbeno sodišče v Lizboni), ki jo je s sodbo z dne 16. marca 2023 v celoti zavrnilo in potrdilo sodbo Varas Cíveis (civilni senati v Lizboni) (v nadaljevanju: izpodbijana sodba).
- 53 Nekatero tožeče stranke so zoper to sodbo vložile pritožbo pri Supremo Tribunal de Justiça (vrhovno sodišče), ki trenutno obravnava zadevo.

Kratka predstavitev obrazložitve predloga za sprejetje predhodne odločbe

- 54 Bistveno vprašanje v tej zadevi je presoja nepogodbene civilne odgovornosti Portugalske države za dejanja, storjena pri izvajanju sodne oblasti v nasprotju s pravom Evropske unije, zlasti s sodbo Supremo Tribunal de Justiça (vrhovno sodišče) z dne 25. februarja 2009, v zvezi z dvema bistvenima vidikoma:
- (a) zaradi napačne razlage pojma „prenos obrata“ z vidika Direktive 2001/23 glede na elemente dejanskega stanja, ki jih je imelo na voljo Supremo Tribunal de Justiça (vrhovno sodišče);
 - (b) zato, ker mora navedeno sodišče v skladu s predlogom nekaterih tožečih strank Sodišču predložiti predlog za sprejetje predhodne odločbe zaradi odločb sodišč o istem vprašanju, ki se razhajajo, in zaradi dejstva, da je Supremo Tribunal de Justiça (vrhovno sodišče) nacionalno sodišče, ki odloča na zadnji stopnji.
- 55 Za razliko od ureditve iz člena 340 PDEU, ki določa nepogodbeno odgovornost institucij, organov in agencij Unije, odgovornost držav članic za kršitve prava Unije ni izrecno določena v pogodbah.
- 56 Vendar je Sodišče obstoj take odgovornosti večkrat potrdilo od sodbe z dne 19. novembra 1991, Francovich in drugi (C-6/90 in C-9/90, EU:C:1991:428), naprej.
- 57 Sodišče je v navedeni sodbi določilo načelo, v skladu s katerim so države članice dolžne nadomestiti škodo, povzročeno posameznikom s kršitvijo prava Skupnosti, za katero so odgovorne, in obenem opredelilo pogoje za nastanek odgovornosti države.
- 58 Ta sodna praksa Sodišča je bila potrjena v drugih poznejših sodbah, Sodišče pa je tudi potrdilo, da navedeno načelo velja neodvisno od organa ali subjekta države članice, katerega ravnanje ali opustitev je vzrok za kršitev.
- 59 Sodišče je v sodbi z dne 30. septembra 2003, Köbler (C-224/01, EU:C:2003:513), odgovornost držav članic izrecno razširilo na kršitve prava Unije, ki izhajajo iz dejanj sodne oblasti, kadar ta odloča na zadnji stopnji, kakor je to v obravnavani zadevi. To sodno prakso je Sodišče večkrat potrdilo.
- 60 V postopku v glavni stvari je bilo tako na prvi kot na drugi stopnji zatrjevano, da ni treba postaviti novih vprašanj za predhodno odločanje, ker naj bi formulacija vprašanj, ki so jih predlagale tožeče stranke, pomenila, da bi o tem sporu odločalo Sodišče, kar je naloga sodišč vsake države.
- 61 Vendar je bilo treba v zadevi, v kateri je bila izdana sodba Köbler, ugotoviti, ali bi morale Sodišče v navedenem postopku v glavni stvari preveriti, ali je bila zaradi odločbe nacionalnega sodišča podana odgovornost države članice za kršitev prava Unije ali pa je bila navedena presoja v izključni pristojnosti nacionalnih sodišč.

- 62 Sodišče je v odgovor na to vprašanje najprej navedlo, da morajo merila, na podlagi katerih je mogoče ugotoviti odgovornost držav članic za škodo, povzročeno posameznikom s kršitvami prava Unije, načeloma presojati nacionalna sodišča v skladu z usmeritvami, ki jih je v ta namen določilo Sodišče.
- 63 Vendar je Sodišče takoj zatem potrdilo, da ima na voljo vse elemente za odločitev, ali so izpolnjeni pogoji za uveljavljanje odgovornosti države članice. Poleg tega je potrdilo, da mora preveriti, ali je navedena kršitev prava Unije očitna, kar se zahteva za to, da se lahko na podlagi prava Unije uveljavlja odgovornost države članice zaradi odločbe enega od njenih sodišč, ki odloča na zadnji stopnji.
- 64 Bolj nedavno je bilo to mnenje ponovno izraženo v sodbi z dne 28. julija 2016, Tomášová (C-168/15, EU:C:2016:602), v kateri je bilo eno od vprašanj za predhodno odločanje, ali je ravnanje organa, kakor ga je opisala tožeča stranka, pomenilo dovolj resno kršitev prava Unije.
- 65 Sodišče je v odgovor na navedeno vprašanje preučilo zadevno konkretno dejansko stanje v navedenem položaju in ugotovilo, da čeprav je imelo sodišče na voljo vse pravne in dejanske elemente, da po uradni dolžnosti preizkusi nepoštenost pogodbenega pogoja glede na zadevno direktivo, s tem ni storilo dovolj resne kršitve prava Unije.
- 66 Sodišče se ni omejilo na določitev meril, od katerih je odvisna ugotovitev dovolj resne kršitve prava Unije, temveč je tudi presojalo o tem, ali so navedena merila izpolnjena za vsak primer posebej, in opravilo nadzor nad ravnanjem nacionalnih sodišč, pri čemer je v obeh zgoraj navedenih zadevah ugotovilo, da ni bila podana dovolj resna kršitev prava Unije.
- 67 Iz tega ne izhaja, da je Sodišče nadomestilo nacionalno sodišče pri reševanju posameznih sporov. Sodišče je zlasti v sodbi Tomášová poudarilo načeli enakovrednosti in učinkovitosti ter ugotovilo, da so pravila v zvezi s povračilom škode, povzročene s kršitvijo prava Unije, kakršna so pravila o oceni te škode ali o razmerju med zahtevkom za povračilo te škode in drugimi pravnimi sredstvi, ki so morda na voljo, določena v nacionalnem pravu posamezne države članice, spoštovati pa se morata načeli enakovrednosti in učinkovitosti.
- 68 Na podlagi teh premis in ker odgovornost držav članic za dejanja in opustitve njihovih organov, ki kršijo pravo Unije, vključno s sodišči, ki odločajo na zadnji stopnji, temelji na pravu Unije, ki določa pogoje za nastanek te odgovornosti – čeprav v zvezi z nacionalnim pravom in ob upoštevanju zgoraj navedenih načel enakovrednosti in učinkovitosti –, je upravičeno, da Sodišče v vsej Uniji poenoti sodno prakso v zvezi s presojo istih pogojev za uveljavljanje odgovornosti držav članic.
- 69 Iz sodne prakse Sodišča izhaja, da si ta pripisuje „pridržek pristojnosti“, pri čemer se ne omejuje samo na navedbo meril, ki omogočajo ugotovitev obstoja „dovolj resne kršitve“ prava Unije, temveč jih tudi uporablja za konkretne zadeve, ki potekajo pred nacionalnimi predložitvenimi sodišči.

- 70 Po drugi strani je iz izpodbijane sodbe razvidno, da je Sodišče v sodbi z dne 9. septembra 2015, Ferreira da Silva e Brito in drugi, C-160/14, EU:C:2015:565, izdani na podlagi vprašanj za predhodno odločanje, postavljenih v navedeni zadevi, pojem „prenos obrata“ presojalo ob upoštevanju sodne prakse Sodišča leta 2015, čeprav se je Supremo Tribunal de Justiça (vrhovno sodišče) o tem vprašanju izreklo leta 2009. Poleg tega je v izpodbijani sodbi navedeno, da sodba Sodišča vsebuje nekaj „očitnih napak, ki niso zanemarljive“.
- 71 V skladu z izpodbijano sodbo gre pri teh napakah za predstavitev okoliščin iz dejanskega stanja v sporu, v katerih je navedeno, da je „[d]ružba TAP [...] zaposlila tudi nekaj nekdanjih delavcev družbe AIA“, medtem ko v skladu z izpodbijano sodbo „družba TAP ni zaposlila nobenega delavca družbe AIA“. Kar se je zgodilo – kakor je navedeno zgoraj –, je, da sta se (le) dve zaposleni, napoteni v družbo AIA (katere glavna delničarka je bila družba TAP), vrnili v družbo TAP, čeprav je šlo za zaposleni družbe TAP, ki sta bili po prenehanju družbe AIA zaposleni na delovnem mestu v navedeni družbi.“
- 72 V izpodbijani sodbi je tudi navedeno, da je bilo v sodbi Sodišča zatrjevano, da je Supremo Tribunal de Justiça (vrhovno sodišče) menilo, da „je bil obrat v lasti družbe AIA izrecno vezan na licenco, ki ni bila prenosljiva, zaradi česar prenos obrata ni bil mogoč, saj so predmet prodaje lahko le posamezne premičnine, in ne obrat sam“, čeprav to „ne ustreza resnici, saj je bilo navedeno razlogovanje predhodno sprejeto v sodbi Tribunal da Relação (pritožbeno sodišče), na katero se je Supremo Tribunal de Justiça (vrhovno sodišče) sklicevalo in je v tem delu niti ni potrdilo“. Dejansko pa je bilo ugotovljeno nestrinjanje s „poudarkom, da je imela družba AIA obrat, povezan z neprenosljivo licenco [...] glede na to, da je bila družba TAP pooblaščenka za opravljanje dejavnosti tako na področju ‚rednih‘ poletov kot tudi na področju ‚posebnih‘ poletov [...], vezanost obrata za zračni prevoz na licenco družbi TAP ni preprečevala uporabe navedenega obrata“.
- 73 V izpodbijani sodbi je poleg teh napak navedeno, da „je očitno, da obravnavano sosledje dogodkov še zdaleč ne vsebuje/predvideva celotnega upoštevnega dejanskega okvira, kar neizčrpno izhaja iz samega okvira, v katerem je razporeditev dveh zgoraj navedenih zaposlenih prenehala, iz položaja upnice družbe TAP v razmerju do družbe AIA, iz tega, da je bil prenos navedene ‚majhne opreme‘ opravljen po izvedbi likvidacijskih aktov (ob upoštevanju navedenega položaja družbe TAP kot upnice), iz obrazložitve, na kateri temelji to, da je družba TAP prevzela pogodbe o najemu letal, in iz tega, da so bila ta letala po izteku najemnih pogodb predana najemodajalcu, ter iz obrazložitve, ki je bila prav tako podlaga za prevzem izvedbe čarterskih poletov, ki so bili z organizatorji potovanj že sklenjeni za poletje 1993, ob upoštevanju denarnih kazni, ki bi bile same po sebi posledica neizpolnitve, ki so dejansko poslabšale položaj družbe TAP kot upnice družbe AIA“.
- 74 Tribunal da Relação (pritožbeno sodišče) ugotavlja, da „je treba ob upoštevanju zgoraj navedenih napak v sodbi Sodišča in navedenih opustitev v zvezi z dejanskim stanjem, ki jim ne moremo ne pripisati pomena, navedeno odločbo

presojeti in preučiti v očitno kritičnem duhom pri tehtanju ugotovljenih pomanjkljivosti“.

- 75 Če v obrazložitvi sodbe Sodišča obstajajo napake zaradi pomanjkljive presoje dejanskega stanja iz spisa ali tega, da mu niso bili predloženi vsi upoštevni elementi dejanskega stanja, je treba Sodišču v skladu z določbami prava Unije postaviti nova vprašanja za predhodno odločanje, ne pa, kakor je to storjeno v izpodbijani sodbi, kritično presojeti sodbo, ki jo je izdalo Sodišče.
- 76 Predložitev novih vprašanj za predhodno odločanje Sodišču ostaja obvezna, kadar je v postopku še vedno potrebna predložitev predloga za sprejetje predhodne odločbe, saj je predložitev zaporednih predlogov za sprejetje predhodne odločbe v okviru istega nacionalnega postopka določena in nikakor ni povsem nova pobuda.
- 77 Poleg tega, čeprav se odgovor Sodišča nanaša na trenutek, ki ni upošteven za rešitev posamezne obravnavane zadeve, rešitev ne more biti samo to, da se navedena zavezujoča sodba ne uporabi, ampak da se Sodišču ponovno predloži predlog za sprejetje predhodne odločbe, pri čemer se pojasni, da je treba za pravilno rešitev spora ugotoviti, ali je odgovor v sodbi, izdani v navedeni zadevi, uporabljen tudi za čas razglasitve sodne odločbe, s katero naj bi bilo kršeno pravo Unije.
- 78 Zato je treba upoštevati, da je Sodišče v predlogu za sprejetje predhodne odločbe, ki je že bil vložen v zvezi z isto zadevo, odločalo o tem, ali je dejansko stanje iz obravnavane zadeve mogoče vključiti v pojem „prenos obrata“ v smislu Direktive 2001/23. Vendar pa je Sodišče preučilo navedeno vprašanje, ne da bi se sklicevalo na trenutek, ko je bila v obravnavanem postopku izdana zadevna sodba Supremo Tribunal de Justiça (vrhovno sodišče), to je 25. februarja 2009, pri čemer je bilo treba upoštevati sodno prakso Sodišča, ki je obstajala na navedeni datum.
- 79 Sodišče je tudi potrdilo, da je Supremo Tribunal de Justiça (vrhovno sodišče) kršilo člen 267 PDEU s tem, da v sodbi iz leta 2009 ni želelo predložiti predloga za sprejetje predhodne odločbe v zvezi z razlago Direktive, da bi se ugotovilo, ali so lahko dejstva, dokazana v tožbi, zajeta s pojmom „prenos obrata“ v smislu navedene direktive.
- 80 Vendar se Sodišče, ker se ga tega ni vprašalo, ni izreklo o vprašanju, ali je bila ta kršitev dovolj resna za utemeljitev odgovornosti Portugalske države.
- 81 Supremo Tribunal de Justiça (vrhovno sodišče) ob upoštevanju navedenih dvomov meni, da je vložitev novega predloga za sprejetje predhodne odločbe upravičena glede na primarnost prava Unije in potrebo po zagotovitvi enotnosti pri razlagi in uporabi Pogodb.
- 82 Po eni strani, kar zadeva primarnost prava Unije nad nacionalnim pravom v zvezi z odgovornostjo države za kršitve prava Unije, je namen te odgovornosti zagotoviti polni učinek tega prava in zlasti učinkovito sodno varstvo pravic

delavcev, ki se jih je skušalo zagotoviti tako z Direktivo 77/187 kot z Direktivo 2001/23.

- 83 Po drugi strani, v zvezi z nujnostjo zagotovitve enotne razlage in uporabe Pogodb na področju odgovornosti držav članic zaradi kršitve prava Unije, zlasti s strani nacionalnih sodišč, ki odločajo na zadnji stopnji, ni znana nobena druga odločba Sodišča, razen tiste, ki je bila izdana v obravnavni zadevi, v kateri bi bilo to vprašanje obravnavano v okviru tožbe, katere predmet bi bil pojem „prenos obrata“ v smislu Direktive 2001/23.
- 84 V okviru obravnavanega predloga za sprejetje predhodne odločbe je treba poleg tega Sodišču postaviti vprašanje za predhodno odločanje, ki se nanaša na vprašanje, ali je bila v obravnavani zadevi v sodbi Supremo Tribunal de Justiça (vrhovno sodišče) z dne 25. februarja 2009 storjena dovolj resna kršitev prava Unije bodisi zaradi napačne razlage pojma „prenos obrata“ glede na pravo Unije bodisi zaradi kršitve obveznosti vložitev predloga za sprejetje predhodne odločbe pri Sodišču.
- 85 Kakor izhaja iz ustaljene sodne prakse Sodišča, obstajajo trije pogoji za uveljavljanje odgovornosti držav članic za povrnitev škode, ki je bila posameznikom povzročena s kršitvami prava Unije, za katere odgovarjajo, in sicer (i) da je namen kršenega pravila prava Unije priznavanje pravic posameznikom; (ii) da je kršitev dovolj resna, in (iii) da obstaja neposredna vzročna zveza med kršitvijo in škodo, ki so jo utrpeli oškodovanci.
- 86 Glede na to, da ni dvoma, da je z direktivama 77/187 in 2001/23 delavcem podeljena pravica, na katero se lahko neposredno sklicujejo, in sicer na uporabo pojma „prenos obrata“ iz prava Unije, bo v obravnavani zadevi – če bo Sodišče glede na zgoraj navedeno ugotovilo, da je Supremo Tribunal de Justiça (vrhovno sodišče) storilo dovolj resno kršitev – možnost pravice do odškodnine odvisna le od ugotovitve obstoja vzročne zveze med navedeno kršitvijo in povzročeno škodo.
- 87 Tribunal da Relação (pritožbeno sodišče) v izpodbijani sodbi ni presojalo navedene vzročne zveze, saj je menilo, da v smislu sodne prakse Sodišča ni prišlo do upoštevne sodne zmote. Tako je ugotovilo, da je Supremo Tribunal de Justiça (vrhovno sodišče) z izdajo sodbo z dne 25. februarja 2009 ravnalo v skladu z zakonom.
- 88 Če bo Sodišče menilo, da je bilo treba na dan, ko je Supremo Tribunal de Justiça (vrhovno sodišče) izdalo preučevano sodbo v obravnavani zadevi, to je 25. februarja 2009, ugotoviti, da je dokazano dejansko stanje pomenilo prenos obrata glede na navedeni direktivi in da je Supremo Tribunal de Justiça (vrhovno sodišče) s svojim ravnanjem storilo dovolj resno kršitev prava Unije, bo treba ugotoviti, da bi moral biti kolektivni odpust tožečih strank razglašen za nezakonit. Iz tega bo mogoče sklepati, da imajo enake pravice do odškodnine za nastalo škodo.

- 89 Vendar je v času dejanskega stanja v portugalskem pravnem redu veljal člen 23(2) LCCT, ki je določal, da je sprejetje odpravnine s strani delavca pomenilo sprejetje odpovedi pogodbe o zaposlitvi.
- 90 V zadevi, v kateri je bila izdana sodba Supremo Tribunal de Justiça (vrhovno sodišče) z dne 25. februarja 2009, je bilo dokazano, da so tožeči delavci sprejeli odpravnino, ki jim je bila dodeljena zaradi kolektivnega odpusta, in da so to storili, ker so bili prepričani, da je bilo prenehanje družbe AIA neizogibno.
- 91 Prav tako je bilo dokazano, da tožeče stranke takrat niso vedele, da bo družba TAP po prenehanju njihovih pogodb o zaposlitvi opravila vsaj del dejavnosti čarterskih poletov, ki jih je dotlej opravljala družba AIA, in da bo del njene opreme, vključno z letali, prenesen na družbo TAP.
- 92 Supremo Tribunal de Justiça (vrhovno sodišče) v zgoraj navedeni sodbi z dne 25. februarja 2009 ni uporabilo člena 23(2) LCCT, ker je menilo, da je kolektivni odpust veljaven, tako da je zavrnilo del pritožbe, ki se je nanašal na to vprašanje.
- 93 Vendar je Tribunal da Relação de Lisboa (pritožbeno sodišče v Lizboni) v okviru istega postopka, to je v okviru postopka izpodbijanja kolektivnega odpusta, menilo, da je ta člen imel polni učinek, ob upoštevanju, da je sprejetje odpravnine s strani vseh tožečih strank, razen ene, izražalo željo po sprejetju odpovedi in onemogočalo izpodbijanje kolektivnega odpusta.
- 94 V okviru obravnavane tožbe je treba za ugotovitev vzročne zveze med zatrjevano kršitvijo prava Unije in škodo, ki so jo utrpeli delavci, presoditi o razlagi in uporabi pravila iz člena 23(3) LCCT ter preučiti njegovo skladnost s takrat veljavnim pravom Unije, in sicer Direktivo 77/187.
- 95 Če bi bilo razsojeno, da je v položaju, ki je bil obravnavan s sodbo Supremo Tribunal de Justiça (vrhovno sodišče) z dne 25. februarja 2009, dejansko prišlo do prenosa obrata, bi uporaba člena 23(3) LCCT preprečila prenos pravic in obveznosti družbe AIA, ki izhajajo iz pogodb o zaposlitvi in ki so obstajale ob prenosu, na družbo TAP, saj so delavci v okviru kolektivnega odpusta, ki ga je izvedla družba AIA, sprejeli odpravnino za prenehanje svojih pogodb o zaposlitvi.
- 96 Supremo Tribunal de Justiça (vrhovno sodišče) tako meni, da je za presojo navedene vzročne zveze prav tako upravičeno postaviti vprašanje za predhodno odločanje v zvezi s to točko.

Vprašanja za predhodno odločanje

„1. Ali je bilo treba, ob upoštevanju zgoraj navedenih dokazanih dejstev in sodne prakse Sodišča na dan 25. februarja 2009, Direktivo Sveta 77/187/EGS z dne 14. februarja 1977 in Direktivo Sveta 2001/23/ES z dne 12. marca 2001 o približevanju zakonodaje držav članic v zvezi z ohranjanjem pravic delavcev v primeru prenosa podjetij, obratov ali delov podjetij ali obratov, zlasti člen 1(1)

Direktive Sveta 2001/23/ES, s katerim je bil pojasnjen pojem ‚prenos‘, na ta dan razlagati tako, da je navedeni pojem ‚prenos obrata‘ zajemal položaj, v katerem je podjetje, ki je delovalo na trgu čarterskih poletov, prenehalo na podlagi odločitve večinskega delničarja, prav tako podjetja, ki je delovalo v letalskem sektorju, in ki je v okviru likvidacije izvedlo dejanja, ki so podrobneje opisana v zgoraj navedenih dokazanih dejstvih?

2. Če je odgovor pritrديل in ob upoštevanju zgoraj navedenih dokazanih dejstev ter sodne prakse Sodišča na dan 25. februarja 2009, ali odločitev iz sodbe, ki jo je na ta datum izdalo Supremo Tribunal de Justiça (vrhovno sodišče, Portugalska), ki je odločalo na zadnji stopnji in je ob upoštevanju dejstev, s katerimi je bilo seznanjeno, menilo, da je treba zgoraj navedene direktive, zlasti člen 1(1) Direktive Sveta 2001/23/ES z dne 12. marca 2001, razlagati tako, da pojem ‚prenos obrata‘ ne zajema položaja, opisanega v prejšnjem vprašanju, pomeni dovolj resno kršitev prava Unije?

3. Ali je ob upoštevanju zgoraj navedenih dokazanih dejstev in sodne prakse Sodišča na dan 25. februarja 2009 odločitev iz sodbe, ki jo je na ta datum izdalo Supremo Tribunal de Justiça (vrhovno sodišče), ki je odločalo na zadnji stopnji in je ob upoštevanju dejstev, s katerimi je bilo seznanjeno, menilo, da je treba člen 234 PES (zdaj člen 267 PDEU) razlagati tako, da navedeno vrhovno sodišče ob upoštevanju dejanskega stanja, opisanega v prvem vprašanju, in okoliščine, da so nižja nacionalna sodišča, ki so odločala o zadevi, izdala odločbe, ki so si nasprotovale, ni bilo zavezano Sodišču predložiti predloga za sprejetje predhodne odločbe v zvezi s pravilno razlago pojma ‚prenos obrata‘ v smislu člena 1(1) Direktive Sveta 2001/23/ES z dne 12. marca 2001, dovolj resna kršitev prava Unije?

4. Če je odgovor na prvo vprašanje pritrديل in če je odgovor na eno od prejšnjih vprašanj ali na obe vprašanji pritrديل, pri čemer se ugotovi obstoj dovolj resne kršitve prava Unije, ali je treba v primeru, kakršen je obravnavani, v katerem je dokazano, da so delavci privolili v to, da bodo prejeli odpravnino zaradi kolektivnega odpusta, saj so bili prepričani, da bo družba Air Atlantis, njihov delodajalec, neizogibno prenehala, in da niso vedeli, da bo po prenehanju njihovih pogodb o zaposlitvi tožena družba TAP izvedla vsaj del dejavnosti čarterskih poletov, ki jih je do takrat opravljala družba Air Atlantis, in da bo del opreme navedene družbe, vključno z letali, prenesen na družbo TAP, člen 3(1) Direktive Sveta 77/187/EGS z dne 14. februarja 1977 razlagati tako, da nasprotuje nacionalni določbi, kakršen je člen 23(3) Decreto-Lei n.º 64-A/89 (uredba-zakon št. 64-A/89) z dne 27. februarja 1977, ki je bila medtem razveljavljena, vendar se je uporabljala v času dejanskega stanja v postopku v glavni stvari, v skladu s katero je ‚sprejetje odpravnine iz tega člena s strani delavca enakovredno sprejetju odpovedi‘?“